

Intervju med en ukrainsk socialist

Detta är en längre, men intressant, intervju med socialisten *Andriy Movchan*, genomförd av *Victor Osprey*. Intervjun är så lång att den publicerades i två 2 delar, publicerade 31 maj och 1 juni på webbplatsen *Links International Journal of Socialist Renewal*.

Översättning: *Jan Czajkowski*

Del 1:

Socialister och nationella frågan i Ukraina igår och idag

Från vänsterhåll är det vanligt att höra Ukraina omnämnas som en ”nynazistisk stat” eller ”reaktionär nation”, som är fast beslutet att förtrycka rysktalande och vänsteridéer. I själva verket har den forna sovjetrepubliken en rik tradition av socialistiska och progressiva tänkare som bidragit till att forma det ukrainska nationella medvetandet.

Andriy Movchan är en vänsterradikal ukrainare och tidigare aktivist i flera vänsterorganisationer i Ukraina. Han bor nu i Katalonien, där han ägnar sig åt frågor som rör medieaktivism, konst och journalistik.

I detta omfattande samtal med Victor Osprey för *Links International Journal of Socialist Renewal* behandlar Movchan inflytandet från progressiva tänkare och från Sovjetunionen på det ukrainska nationella medvetandet, de intensiva debatterna bland bolsjevikerna om Ukrainas självständighet, hur den storryska chauvinismens historia hjälper oss att förstå det nuvarande kriget och den känsliga frågan om språkdiskriminering.

I en andra del av denna intervju diskuteras det aktuella läget i konflikten mellan Ryssland och Ukraina, extremhögerens roll i båda länderna och de utmaningar som Ukrainas vänsterkrafter står inför när det gäller att bygga solidariteten med sin kamp internationellt.

Kan du börja med att förklara varför du lämnade Ukraina 2014?

Min biografi är intressant eftersom jag började min politiska aktivism som en högerorienterad ukrainsk nationalist. Språkdiskriminering bidrog till min radikaliserings. Jag reviderade dock

mina åsikter i riktning mot socialism. Mina tidigare kamrater från det höger-radikala lägret gillade inte detta; jag blev upprepade gånger attackerad på gatan av dessa radikaler. I slutändan var det detta som fick mig att lämna Ukraina.

I exil bosatte jag mig i Madrid. Under ett och ett halvt år levde jag först där illegalt – utan dokument, pengar, nästan utan vänner eller kunskaper i främmande språk. Senare beviljades jag officiellt politisk asyl och flyttade till Barcelona där jag bor nu.

Kan du förklara hur progressiva tänkare och socialister påverkade uppkomsten av ett ukrainskt nationellt medvetande under 1800-talet och början av 1900-talet, från den ukrainske författaren och poeten Taras Sjevtjenkos demokratiska panslavism till anarkosocialisten Mychajlo Drahomanov och personer som Lesia Ukrajinka, som översatte *Kommunistiska manifestet* till ukrainska?

När jag gick i skolan på 1990-talet fick vi lära oss att alla dessa historiska personer var klassiker inom den ukrainska litteraturen och att de kämpade för Ukrainas självständighet. Men deras politiska åsikter, som var djupt rotade i socialistiska och demokratiska traditioner, tystades ned. Jag fick veta långt senare, när jag började intressera mig för vänsteridéer, att Ukrajinka och [den ukrainske poeten och författaren] Ivan Franko var glödande socialister.

Den härskande klassens ideologi i det moderna Ukraina försöker undvika att tala om dessa aspekter av vår historia. Den moderna ukrainska nationens grundare var dock till största delen anhängare av egalitära idéer.

Att framställa ukrainarna som en ”nation av reaktionärer” vars ”mentalitet står i motsats till socialismens idéer” gynnar paradoxalt nog både den ukrainska borgarklassen och västerländska ”tankies” [som stöder Rysslands president Vladimir Putin och hans invasion av Ukraina]. Men en närmare titt på Ukrainas historia gör det möjligt för oss att hävda det motsatta: idéerna om nationell och social befrielse för det ukrainska folket har alltid varit oupplösligt förenade.

Hur såg förhållandet ut mellan ukrainska och ryska socialister under tsarväldets tid? Hur mycket samarbete fanns det?

Dåtidens ukrainska och ryska socialister hade ett nära samarbete eftersom de hade en gemensam fiende: det tsaristiska enväldet. Ukrainarna förstod att politiska förändringar i Ukraina – som stod under tsarvälde – skulle vara svåra att genomföra utan förändringar i själva Ryssland. På samma sätt insåg de ryska revolutionärerna att de folk som förtrycktes av det ryska imperiet var en mäktig revolutionär kraft.

Dessa relationer var dock inte enkla. I synnerhet när det gällde frågan om Ukrainas avskiljande. I detta sammanhang är debatten mellan den ukrainske socialisten Lev Jurkevitj och Vladimir Lenin intressant. Jurkevitj ansåg att ukrainarna måste fokusera på sin egen nationella kamp, medan Lenin väddade om ett nära samarbete, utan vilket kampen mot tsarismen inte kunde vinnas.

I den debatten sade Lenin: ”Givet en enad aktion av de storryska och ukrainska proletärerna är ett fritt Ukraina möjligt; utan en sådan enighet är det uteslutet.” Detta citat finns inskrivet på sockeln till monumentet över honom i Kiev. Det bör dock påpekas att när de sovjetiska myndigheterna på 1950-talet beslöt att dekorera sockeln i Kiev med detta citat hade det en helt annan innebörd.

Taget ur sitt sammanhang hade det införlivats i den storryska chauvinism som Josef Stalin återupprättat. Den nya tolkningen var att det ukrainska folket endast kunde vara ”fritt” under det sovjetiska Moskvas styre, medan alla drömmar om politiskt oberoende från Moskva endast skulle vara till skada för ukrainarna.

Det är viktigt att säga att denna leninistiska fras har fått ny relevans i samband med kriget. Det är oerhört svårt för Ukraina att avvärja invasionen av en mycket starkare fiende – det neo-tsaristiska Ryssland. Den enda chansen till ett rättvist slut på kriget är inte en seger på slagfältet, utan en politisk förändring i Ryssland självt. Därför bör samarbete med den ryska oppositionen, antikrigsrörelser och revolutionära rörelser vara en prioritet för ukrainarna. Vi har trots allt en gemensam fiende – Putinregimen.

Logiken bakom den ukrainska elitens nationalism förhindrar dock ett sådant internationellt samarbete. Å andra sidan är den ryska oppositionens svaghet under Putins diktatur, och den arroganta attityden hos en stor del av den ryska vänstern gentemot Ukraina, inte heller uppmuntrande.

Även om Lenin i sina skrifter före och efter revolutionen 1917 tydligt förespråkade självbestämmande och försvarade Ukrainas nationella rättigheter mot rysk chauvinism, offrades detta vid vissa tillfällen för att exploatera tillgångar, särskilt under inbördeskriget. Andra bolsjeviker hade en mer "luxemburgistisk" syn [en referens till Rosa Luxemburg] som betraktade specifikt "nationella" krav som irrelevanta eller reaktionära.

Så småningom gick ett radikalt socialistparti i Ukraina, Borotbisterna, samman med de ukrainska bolsjevikerna och bildade Ukrainas Kommunistiska Parti (bolsjevikerna) 1921. Bolsjevikernas politik övergick sedan till att handla om "ukrainisering", där ukrainska språket och kulturen främjades, vilket ledde till en språklig och konstnärlig renässans på 1920-talet. Detta övergavs dock i huvudsak under Stalin. Hur ser du på denna process och vad blev följderna av att den övergavs?

Processen av nationell väckelse på 1920-talet och den omvända processen med rehabilitering av rysk chauvinism på 1930-talet, följt av förryskning, är nyckeln till att förstå Rysslands nuvarande invasion. Bristen på kunskap inom den ryska och globala vänstern om den ukrainska nationella frågan under denna avgörande period är ett hinder för att förstå krigets verkliga kontext.

Till och med Putin hänvisar i sitt tal den 21 februari 2022, där han ideologiskt rättfärdigade invasionen, till 1917 års revolution som "roten till problemet" – det vill säga existensen av ett självständigt Ukraina. Putin drömmer nostalgiskt om det ryska imperiets dagar, då Ukraina inte existerade som en politisk realitet. Han anklagade Lenin för att ha erbjudit folken i imperiet rätten till självbestämmande, vilken Ukraina och andra republiker återopade 1991.

Lenin var en ytterst progressiv politiker på sin tid och förstod att de av tsarismen förtryckta folkens kamp var en mäktig revolutionär kraft. Samtidigt var han en förespråkare för att bygga socialismen inom stormakternas ramar och välkomnade därför inte att folken avskilde sig. Han förkunnade slagord om självbestämmande, men i praktiken motsatte han sig detta.

Efter segern i inbördeskriget fann bolsjevikerna därför en kompromissformel: samtidigt som de förnekade ukrainarna självständighet (vilket de tvingades ge Polen och Finland), gav de Ukraina formellt självstyre inom ramen för Sovjetunionen. Samtidigt inledde de en process för etnisk anpassning [ukrainisering], vilket innebar positiv diskriminering till förmån för det ukrainska språket och den ukrainska kulturen för att övervinna effekterna av den tsaristiska förryskningen och för att få de ukrainska massorna att förstå att revolutionen var deras projekt, inte något utländskt påfund. Ukrainiseringen åtföljdes av ett aldrig tidigare skådat uppsving för den ukrainska revolutionära kulturen. Vi har aldrig haft bättre exempel på litteratur, film och konst i världsklass, varken förr eller senare.

Detta varade dock inte i längden. År 1932, när kollektiviseringen inleddes, vände Stalin 180 grader. Om den ryska chauvinismen hade betraktats som huvudmotståndare, utropades nu den

”ukrainska borgerliga nationalismen” till huvudfienden. Ukrainska skolor och tidskrifter stängdes och hundratals av de bästa representanterna för den ukrainska revolutionära intelligentsian dödades – de skulle senare komma att kallas ”den avrättade renässansen”. Den ukrainska kulturen förpassades till en formell, dekorativ roll. Förryskning, och till och med återupprättande av den ryska imperialistiska chauvinismen i slutet av 1930-talet, följde.

På grund av assimileringpolitiken mot slutet av sovjetiska eran var det ukrainska språkets ställning mycket svag. Stora städer i Ukraina (utom i de västra regionerna) hade blivit nästan helt rysktalande. De dissidenter som försökte kritisera den här utvecklingen tystades. Språkpolitiken och det faktum att Ukraina under sovjettiden i praktiken fortsatte att styras från Moskva gjorde att många människor från Moskva eller Leningrad uppfattade Ukraina som en del av Ryssland och att dess självständighet var ett olyckligt misstag. Putin är en av dem.

Vilken var den sociala statusen för dem som bara eller mestadels talade ukrainska i Sovjet-Ukraina, jämfört med rysktalande? Var det ett hinder för social rörlighet, eller uppfattades det som ett tecken på ”efterblivenhet” och att man kom från landsbygden där ukrainska talades mer allmänt?

Den verkliga situationen för de ukrainsktalande i Ukrainska socialistiska sovjetrepubliken (SSR) är mycket viktig för att förstå krigets kontext. Det är synd att så få människor förstår den här frågan.

Efter att man i början av 1930-talet övergav politiken med ukrainisering försämrades ställningen för det ukrainska språket avsevärt. Antalet ukrainska skolor minskade gradvis och andelen böcker och tidskrifter på ukrainska sjönk. Ryskan dominerade inom högre utbildning, vetenskap och populärkultur. På 1970-talet antog förryskningen katastrofala proportioner.

Värst av allt var att ukrainskan fått rykte att vara ett byspråk. I storstäderna uppfattades de som talade ukrainska som ”otvättade bönder”, ”efterblivna” och ”kollektivjordbrukare”. Man ansåg att de som var kultiverade, utbildade och ”progressiva” borde tala ryska. Mobbning av ukrainsktalande på offentliga platser (köer, kollektivtrafik, arbetsplatser) var extremt vanligt. För barn och ungdomar var det helt enkelt omöjligt att tala ukrainska utan att bli förlöjligade och socialt utestängda i städer som Kiev, Donetsk, Charkiv, Odesa och Dnipro. Bybor som kom till städerna (och i ännu högre grad deras barn) utvecklade ett mindervärdeskomplex och föredrog att byta till ryska.

Staten lämnade en viss nisch för det ukrainska språket: officiell litteratur, vissa filmer, filologiska fakulteter samt vissa medier och TV. Men mot bakgrund av den totala nedgången i det ukrainska språkets prestige togs dessa områden inte längre på allvar av samhället. Samtidigt betraktades alla försök från intellektuella och oliktankande att problematisera det ukrainska språkets status av staten som ”ukrainsk nationalism” och bestraffades genom undertryckande. Under Leonid Brezjnevs tid genomfördes flera kampanjer för att bekämpa ”nationalismen”. Samtidigt bestraffades inte manifestationer av rysk chauvinism alls.

Situationen med språklig ojämlikhet kvarstod även efter att Ukraina blivit självständigt. Under min barndom och tonårstid i Kiev fanns det inte en enda person i mitt grannskap som hade ukrainska som modersmål. De som talade ukrainska blev mobbade. När jag var 18 år bytte jag medvetet språk från ryska till ukrainska, i protest mot diskrimineringen. Till och med mina vänner skrattade mig i ansiktet och kallade mig för ”kolchosbonde”. Det var en intressant utmaning. För hundratals människor i min omgivning var jag den första som visade att det inte var en skam att tala ukrainska.

Trots att det fanns ukrainska publikationer och språkskolor, förpassades språket till en sekundär status, vilket gick stick i stäv med det officiella främjandet av ”tvåspråkighet” och folkens fullständiga jämställdhet i Sovjetunionen. Ansågs de som talade om att de

ville ha ett starkare stöd för det ukrainska språket och den ukrainska kulturen i form av tidskrifter, böcker och filmer – många av dem kommunister som den ukrainske litteraturkritikern Ivan Dziuba – vara ”nationalister”, i motsats till den automatiska föreställningen att det var ”internationalistiskt” att läsa och tala Sovjetunionens *lingua franca*, ryska?

Ivan Dziuba behandlade i sitt verk *Internationalism eller russifiering?* helt korrekt det ukrainska språkets ställning och argumenterade för ett leninistiskt perspektiv. Formellt sett hade det ukrainska språket under den poststalinistiska tiden samma status som ryskan. Men ur marxistisk synvinkel är det praktiken som är kriteriet för vad som är sant. Kunde en person som talade ukrainska förvänta sig att bli behandlad på samma sätt och med samma möjligheter att klättra på den sociala stegen som rysktalande? Nej, absolut inte.

Dessutom kan institutionell diskriminering (som mot rysktalande i det självständiga Ukraina) framstå som mer synlig än vardaglig diskriminering, men normaliserad inhemsk diskriminering – mobbing – är mycket mer socialt smärtsam. Om en person riskerar att utsättas för förödmjukande kommentarer varje dag, att bli kallad ”kolchosbonde” eller bli ombedd att ”tala normalt språk”, är det lika smärtsamt eller mer än så. Särskilt när det inte finns något sätt att försvara sig mot det.

Sådan diskriminering kan inte bara leda till att människor bryts ner och tvingas assimilera sig, utan också radikaliserar dem. Till exempel valde dissidenten [den ukrainske poeten] Vasyly Stus att kämpa för språkliga rättigheter efter att ha blivit förödmjukad för att han talade ukrainska i en matsalskö i Donetsk. Situationen förvärrades av att partiet såg en farlig nationalism i försvaret av det ukrainska språket. Om folk som Dziuba eller andra dissidenter började framföra sin kritik som övertygade kommunister, gjorde partiets förtryck att de förlorade sin tro på socialistiska idéer.

Sågs ryssarna, officiellt eller ej, som Sovjetunionens ”ledande folk” och som förkroppsligandet av och de ”rättmätiga” ledarna för progressiva panslavistiska strävanden, om än i en formellt kommunistisk skepnad?

I slutet av 1930-talet etablerade Stalins doktrin officiellt en hierarki av nationer i Sovjetunionen, där ryssarna spelade en ledande roll. Det hävdades att ryssarna hade genomfört revolutionen och lett resten av nationerna. Dessutom började Stalins ideologer presentera Sovjetunionen som arvtagare till Rysslands ”tusenåriga” statsbildning.

Grunden för den ryska nationalmyten och den ryska nationalismen som massideologi lades under 1930-talet. Även Sovjetunionens nationalsång, som skrevs 1943 av Sergej Michalkov, har inledningsorden: ”Unionen av oförstörbara fria republiker var för evigt förenad av det stora Ryssland.” Vad har dessa ord med internationalism att göra?

Stalin förlitade sig på den ryska nationalismen för att underlätta massornas patriotiska mobilisering i händelse av krig. Internationalismens idéer var alltför komplexa för att kunna ge denna mobiliseringspotential, eftersom denna byggde på en tro på nationell exklusivitet och överlägsenhet. Detta är en mycket viktig detalj som ofta missförstås av den västerländska vänstern. I nästan alla självständighetskrig är nationalismen en avgörande drivkraft. Andra världskriget vanns av Röda armén, inte under paroller om en global revolution, utan om att försvara det ryska hemlandet. ”Vi kämpade inte för kommunismen utan för Ryssland”, som krigsveteranerna bekände.

Är det då konstigt att nationalismen också håller på att bli en drivkraft för Ukrainas försvar? Detta är helt naturligt.

Kan du säga något om den ukrainska statens nuvarande språkpolitik? Diskrimineras de som talar ryska eller surzjyk [ukrainsk-ryskt blandspråk]?

Under hela den tid som det självständiga Ukraina har existerat har både det ryska och det ukrainska språket utsatts för diskriminering. Ryskan utsattes för institutionell diskriminering eftersom det inte var det officiella språket. I praktiken förblev dock ryskan länge dominerande även i institutioner som nationell TV och skolor i de sydöstra regionerna, medan ukrainskan utsattes för diskriminering i vardagen i storstäderna och de rysktalande regionerna.

År 2022 skedde en enorm ökning av patriotismen. Många rysktalande människor tog värvning i armén för att försvara landet och ännu fler övergick till att tala ukrainska i det civila livet. Det verkade som om solidariteten höll på att ena landet efter en lång tid. Tyvärr har dock statens språkpolitik börjat radikaliseras. Diskriminering mot användning av ryska i det offentliga rummet har blivit allt vanligare. Diskriminering av det ryska språket i vardagen, som tidigare var sällsynt, förekommer nu.

”Tankies” tal om förtryck av eller förbud mot det ryska språket är dock påhittat. Städer som Charkiv, Zaporizjzja och till och med Kiev fortsätter att vara övervägande rysktalande. Dessa rysktalande medborgare är under ständig attack från Putins missiler, vilket är anledningen till att de uppriktigt hatar ”befriarna” från norr.

Kan du ta upp några av den internationella vänsterns åsikter om Ukraina och deras antaganden att om en region är rysktalande så innebär det automatiskt att befolkningen har en prorysk inställning? Charkiv är till exempel en stad där de flesta människor talar ryska och där en överväldigande majoritet är emot den ryska invasionen...

Charkiv är ett utmärkt exempel på att rysktalande människor, som utgör den absoluta majoriteten där, inte väntar på att Ryssland ska ”befria” dem. Det är ett av de regionala centra som drabbats hårdast av den ryska aggressionen. Det ligger 40 kilometer från gränsen, så ryska missiler, drönare och tunga flygbomber beskjuoter staden nästan dagligen. Charkiv har blivit en symbol för det ukrainska folkets motståndskraft, eftersom invånarna hjältemodigt har återuppbyggt sin stad i mer än tre år.

Detsamma kan sägas om Zaporizjzja, Cherson, Odesa, Mykolaiv, Kryvyi Rih, Dnipro – alla har en majoritet rysktalande, men de är ukrainare.

Hur allvarligt är förtrycket och russifieringen av ukrainare i de ryskockuperade delarna av Ukraina?

Förryskning och assimilering av befolkningen i de ockuperade områdena är en prioriterad fråga för ockupationsmyndigheterna. Alla referenser till Ukraina håller på att elimineras. Det ukrainska språket håller på att utrotas. Själva användningen av det ukrainska språket betraktas som illojalt mot ockupanterna. För detta kan människor bli avskedade från sina jobb, kidnappade och till och med torterade.

Men det viktigaste är utbildningssystemet och indoktrineringen av barnen. Alla skolor har övergått till det ryska språket. Eleverna hjärntvättas med rysk chauvinistisk propaganda och lär sig att hata Ukraina. Tiotusentals barn är engagerade i den chauvinistiska scoutorganisationen Junarmija (Allryska militära patriotiska sociala rörelsen, ”Unga armén”), där de genomgår ideologisk indoktrinering och militär träning. Detta är helt enkelt fruktansvärt: Putinisterna tränar ukrainska barn från de ockuperade områdena att slåss mot andra ukrainare!

På ockuperad mark pågår också kolonisering av nybyggare. Ryssland litar inte ens på lokala kollaboratörer när det handlar om viktiga befattningar, så man skickar i stället lärare, läkare, tjänstemän och säkerhetsansvariga från ryska regioner. Det finns förmånliga låne- och

amorteringsvillkor för ryssar som vill bosätta sig i de ockuperade områdena. Genom kolonisering och assimilering genomför Ryssland medvetet en stegvis etnisk rensning.

Finns det något effektivt ukrainskt motstånd i de ockuperade områdena?

Vad gäller ukrainskt partisanmotstånd är det inte utbrett. De mest aktiva motståndarna till ockupationen lyckades lämna dessa områden. Gerillagruppernas verksamhet försvåras också av den ryska säkerhetstjänstens styrka, som lätt har lyckats avslöja sådana grupper. Till och med Ukrainas militära ledning har uppmanat ukrainare i de ockuperade områdena att inte ta risker och invänta befrielsen. Gerillan agerar främst genom att vidarebefordra underrättelseinformation, missilangrepp mot ockupanternas militära mål och genom sabotageaktioner.

Det finns en rörelse som består av kvinnor från de ockuperade områdena som kallas Arga Mavkas [en hänvisning till en dygdig nymf från ukrainsk folktro som i skogen lockar unga män i döden], som genom affischer och graffiti påminner ockupanterna om att de inte är välkomna här. Och den tatariska gerillarörelsen Atesh är verksam på Krim.

Du driver den sociala mediasidan Socialist Art på Facebook och Instagram. Vad väckte ditt intresse för historisk socialistisk konst? Och hur relaterar du det till det motsägelsefulla arvet från Sovjetunionen, särskilt i Ukraina?

Jag har länge varit intresserad av det estetiska arvet från revolutionära rörelser och socialistiska regimer. I Ukraina skrev jag mycket om konst som kritiker och läste konsthistoria. Ibland lade jag ut exempel på sovjetisk konst på min Facebooksida.

Senare fick jag möjlighet att redigera en sida om socialistisk konst och upptäckte att jag hade tiotusentals följare från hela världen som törstade efter att lära sig mer om denna konst. Min kunskap kunde möta efterfrågan. Socialist Art-sidan blev verkligen mycket populär. Det fanns tusentals följare från olika länder: Indien, Brasilien, USA, Tyskland, Turkiet, Storbritannien, Mexiko. De flesta var från Kolkata i Västbengalen, som anses vara Indiens ”röda delstat”.

Men vid någon tidpunkt tappade jag min entusiasm. De mest intressanta konstverken, som det sovjetiska avantgardet på 1920-talet, ökade inte i popularitet. Samtidigt fick primitiva och välkända propagandabilder, som hammaren och skäran eller porträtt av ledare, omedelbart tusentals likes och delningar.

Det var ännu tråkigare att upptäcka att hundratusentals vänsteraktivister från hela världen som älskar sovjetisk konst helt uppriktigt stödde Rysslands aggression mot Ukraina. För att övertyga mina följare om motsatsen försökte jag lyfta fram konsten från 1920-talets ukrainiseringsperiod, från avantgardet som förtrycktes av Stalin och den ryska antikrigskonsten. Dessa ansträngningar var dock förgäves.

Om en person är övertygad om att alla angripare som motsätter sig väst har rätt att invadera och ockupera andra länder är detta inte socialism. Detta är campism [lägertänkande som ser världen som helt enkelt uppdelad i ett pro-amerikanskt imperialistiskt läger och ett anti-amerikanskt imperialistiskt läger, och automatiskt stöder alla krafter i det senare lägret]. Det är en religiös övertygelse, och ingen konst kan vara till hjälp där.

Del 2:

Ingen har stärkt den ukrainska extremhögern mer än Putin

Mer än tre år efter Rysslands invasion av Ukraina är den internationella vänstern fortfarande splittrad i frågan om kriget. Ukrainska vänsteranhängare är förståeligt nog besvikna över detta, men inte förvånade med tanke på den bristande kunskapen om Ukraina och de postsovjjetiska länderna bland vänsteranhängare i väst och i den globala södern.

I stället för att ta kontakt med vänsteranhängare i Ukraina (liksom i Ryssland och andra post-sovjjetiska länder) har många valt att helt enkelt acceptera den ryska statliga propagandan, som hävdar att president Vladimir Putin inte hade något annat val än att invadera för att försvara Ryssland mot ett aggressivt högerpolitiskt grannland som tagits över av nynazister. Sanningen är dock, som den ukrainska vänsteraktivisten Andriy Movchan påpekar, att ”ingen har gjort mer för att främja och stärka ukrainsk nationalism och högerextrema rörelser än Putin”.

Movchan är en före detta aktivist i flera vänstergrupper i Ukraina, som nu bor i Katalonien där han ägnar sig åt medieaktivism, konst och journalistik. I den andra delen av sitt långa samtal med Victor Osprey från *Links International Journal of Socialist Renewal*, fördjupar Movchan sig i det aktuella läget i konflikten mellan Ryssland och Ukraina, extremhögerens roll i båda länderna och de utmaningar som Ukrainas vänsterkrafter står inför när det gäller att bygga internationell solidaritet med sin kamp.

Den första delen av intervjun handlade om progressiva tänkares och Sovjetunionens inflytande på det ukrainska nationalmedvetandet, de intensiva debatterna bland bolsjevikerna om Ukrainas självständighet, hur den storryska chauvinismens historia gentemot Ukraina hjälper oss att förstå det aktuella krigets natur, samt den svåra frågan om språklig diskriminering.

Hur ser läget ut i kriget? Tar Ryssland långsamt mer territorium och tränger djupare in i Ukraina, eller har de ukrainska styrkorna stabiliserat situationen och avancerat längs frontlinjerna? Hur är den ukrainska moralen, särskilt bland värnpliktiga soldater, jämfört med vågen av frivilliga 2022?

Våren 2025 är båda arméerna extremt utmattade och har problem med manskap och låg moral. Trots fiendens överlägsenhet fortsätter ukrainarna att göra heroiskt motstånd och att hålla fronten. Det ukrainska samhället är extremt påfrestat. Ingen drömmer längre om seger. Ingen drömmer om 1991 års gränser. Den mest smärtsamma frågan för samhället är den tvångsrekrytering som genomförs genom grova överträdelser av de mänskliga rättigheterna. Det finns nästan inga människor kvar som frivilligt anmäler sig till fronten. Till och med statsledarna har tvingats ta hänsyn till dessa stämningar och sätta upp mer realistiska mål. I dag är Ukrainas ståndpunkt att frysa konflikten längs den nuvarande frontlinjen, med säkerhetsgarantier och utan att erkänna Rysslands annekteringar. Majoriteten av samhället är överens om dessa villkor. Ryssland, som fortfarande vill ”göra slut” på Ukraina, är emot detta.

Å andra sidan gör Rysslands stora befolkning – 140 miljoner – att man kan undvika att dra in massorna i kriget och främst strida med legosoldater. Det ryska samhället visar inga tecken på utmattning. Den ryska armén är dock uttröttad. Lagren av sovjetisk militär utrustning håller på att ta slut. De sårade skickas ut i strid. Ockupationsarmén lider stora förluster. Till och med ryska militärbloggare säger att det inte kommer att gå att fortsätta strida mycket längre.

Hur skulle du politiskt karakterisera den ukrainska regeringen under president Volodymyr Zelenskyj? Om det skulle hållas val, är det troligt att Zelenskyj skulle vinna?

Zelenskyjs regering är en populistisk, nyliberal regering. Den nuvarande presidenten vann valet 2019 med 73 % av rösterna. Det var till stor del en proteströst mot den tidigare presidenten Petro Porosjenkos högerkonservativa politik. Porosjenko lämnade dock efter sig en statsapparat som redan var starkt präglad av högerpolitik, och detta har haft stor inverkan på Zelenskyjs politik.

Zelenskyj var definitivt inte nationalist av egen övertygelse. Men han blev nationalist till följd av den ryska invasionen. Vi måste förstå att nationalistiska tendenser är inneboende i alla samhällen som står inför ett existentiellt krig. På samma sätt tenderar stater att bli auktoritära under sådana omständigheter. Vi kan säga att dessa tendenser tyvärr förstärks i Ukraina.

Efter tre års krig, mot bakgrund av impopulär värnplikt, korruptionsskandaler på alla regeringsnivåer och uppenbar ojämlikhet, sjunker Zelenskyjs stöd kraftigt, både bland civila och militären. Jag tror att det kommer att bli svårt för honom att vinna nästa val.

I vilken utsträckning har extremhögern i Ukraina vunnit i inflytande sedan 2014, och särskilt sedan invasionen 2022? Hur omfattande är dess inflytande? I vilken utsträckning överdrivs detta av rysk propaganda?

2014 utnyttjades extremhögern av den center-högerorienterade oppositionen som den mest beslutsamma delen av proteströrelsen mot regeringen. De blev proteströrelsens drivkraft, även om [upproret kring] Maidan i sig bestod av ett brett spektrum av deltagare.

När Ryssland inledde sin proxyinvasion av Donbass i april 2014 var Ukrainas armé oförberedd på konfrontationen. Högerextremisterna kom att utgöra basen för de mest motiverade enheterna, som senare integrerades i armén. Det är naturligt att nationalisternas roll ökar dramatiskt i krigstider och att nationalisterna är de mest beslutsamma krigarna. Detta kunde man se på båda sidor i Donbass.

Sedan 2014 har den växande högerextremismen inte haft någon större inverkan på valen, men den har avsevärt komplicerat situationen på gatorna, där de ofta åtnjuter straffrihet från staten. När någon säger att det inte finns några problem med högerextremismen i Ukraina är det helt enkelt inte sant. Min egen erfarenhet av att ha tvingats lämna Ukraina, efter att upprepade gånger ha blivit attackerad på gatan av dessa högerextrema radikaler på grund av mina vänsteråsikter, bekräftar detta.

Nationalister har också fått betydelsefulla poster i armén. Återigen är detta naturligt. Det vore förvånande om de mest kompetenta soldaterna i ett krig för nationell överlevnad var liberaler eller socialdemokrater.

Men att kalla Ukraina en "neonazistisk stat" är en stor överdrift. Det är uppenbart att rysk propaganda underblåser myten om ett "neonazistiskt" Ukraina, något som tyvärr upprepas bland västvärldens vänster. Ja, vi har vissa interna problem. Men vad har Ryssland med det att göra? Är detta en ursäkt för att bomba våra städer och utplåna dem från jordens yta för att "befria" dem? Våra problem med högerextrema grupper är ingen anledning att erövra vårt land. Även om Ukraina vore tjugo gånger mer reaktionärt än det faktiskt är, skulle detta fortfarande inte ge Ryssland rätt att invadera.

I själva verket har ingen gjort mer för att främja och stärka ukrainsk nationalism och högerextrema rörelser än Putin. Om han inte hade startat två krig – 2014 och 2022 – skulle den ukrainska högerextremismen vara ett relativt marginellt fenomen i dag.

Vad kan du berätta om högerextremismens inflytande i Ryssland, inklusive inom militären?

Vid första anblicken kan det verka som om den högerextrema rörelsen inte är särskilt synlig i Ryssland. Den ryska staten tolererar inga rörelser och partier som är oberoende av den.

Samtidigt har den ryska staten själv anammat den radikala ideologin om imperialistisk, nationalistisk expansion och annektering, som fram till relativt nyligen betraktades som marginaliserad. Det Putin säger och gör idag förkroppsligar programmet för den mest sinnessjuka delen av de ryska ultranationalisterna. Alla dessa författare, pensionerade militärer, filosofer och journalister som har främjat idén om en rysk ”*reconquista*” i sina böcker, bloggar och patriotiska demonstrationer har plötsligt upptäckt att staten genomför deras program. Dessa människor hamnade nu i centrum av Rysslands invasion, både som soldater och medietjänare i det militaristiska korståget mot Ukraina.

Det bör också noteras att det sedan 1991 har uppstått ett omfattande skikt av människor och rörelser i Ryssland för vilka Sovjetunionens kollaps var en personlig tragedi. För dem var det en nationell förödmjukelse. Till skillnad från ukrainare, georgier, kazaker och andra nationaliteter uppfattade dessa ryssar hela Sovjetunionen som sin nationalstat, inte bara den ryska delen. För dem var Sovjetunionen ett enda rysktalande område som påstås ha delats upp ”artificiellt”. Och de drömde om hämnd.

Ofta betraktar sådana människor sig själva som ”kommunister”, även om deras främsta dröm inte är social jämlikhet utan territoriell expansionism. Människor från andra länder bör förstå att sådana ”kommunister” i Ryssland snarare är högerextremister, även om de gömmer sig bakom en röd flagga. Vi kallar dem rödbruna.

Men även traditionella nynazister har blivit mer framträdande i Ryssland under kriget. Det finns minst två tydligt åtskilda nynazistiska enheter i den ryska armén: Rusich och Española. Dessutom har förföljelsen av migranter och rasistiskt motiverat våld intensifierats i landet. Ett brett nätverk av högerextrema grupper, Russkaja Obsjtjina, har bildats under statens beskydd. Det förföljer migranter och hotar ursprungsbefolkningar.

Hur är situationen för minoriteter, såsom ungrare, romer, tatarer och judar, i Ukraina?

Situationen för olika minoriteter varierar kraftigt. Krimtatarer får till exempel fullt stöd av staten och samhället. Ungarna å andra sidan är något mistrodda eftersom Ungerns nuvarande regering är vänligt inställd till Ryssland. Samtidigt har ungrarna lyckats uppnå vissa rättigheter genom politiskt tryck från sitt ”historiska hemland”, som är medlem i Europeiska unionen.

När det gäller judar förekommer det enstaka fall av antisemitism, men främst i vardagslivet och inte i högre utsträckning än i andra östeuropeiska länder. Judiska samfunds klagomål gäller oftare minnespolitiken, där ledare för den nationalistiska rörelse som var inblandade i förföljelsen av judar under första hälften av 1900-talet har anammats av den statliga mytologin.

Situationen är svårast för romer, som betraktas med djupgående främlingsfientlighet i samhället. Före kriget attackerade extremhögern upprepade gånger romska läger, väl medvetna om att attackerna inte skulle möta några starka allmänna fördömanden.

Har krimtatarernas ställning förblivit oförändrad eller försämrats sedan Ryssland annekterade halvön 2014? Finns det starka krav bland tatarer och ukrainare både inom och utanför Krim på att halvön ska återlämnas till Ukraina?

Krimtatarerna är den mest pro-ukrainska gruppen på halvön. Traumat från Josef Stalins deportation av deras folk 1944 är fortfarande levande. De är tacksamma mot det oberoende Ukraina som tillät dem att återvända till sina historiska landområden.

Bland krimtatarerna var en överväldigande majoritet emot Rysslands annektering. Tusentals tatarer lämnade Krim för det regeringskontrollerade Ukraina, där deras politiska organ, Mejlis, har sitt säte. Vissa tatarer strider i den ukrainska armén. Samtidigt utsätts tatarer på Krim för ständig förföljelse av de ryska ockupationsmyndigheterna. De flesta politiska fångar i ryska fångelser på Krim är tatarer.

Jag tror att det är osannolikt att tatarerna vill att Ukraina ska återta Krim med militära medel, eftersom det skulle innebära förödande strider på halvön. De föredrar en diplomatisk lösning. Resten av Krims befolkning är övervägande etniska ryssar som är för annekteringen.

För närvarande är uppfattningen i Ukraina att det är praktiskt taget omöjligt att återta Krim, men endast en minoritet stöder ett erkännande av Rysslands annektering av halvön som legitim.

Med tanke på att Ryssland och USA vill ha Ukrainas naturresurser, såsom sällsynta jordartsmetaller, och har litet eller inget intresse av Ukrainas territoriella integritet och suveränitet, för att inte tala om progressiva sociala reformer, bör Ukraina söka allierade någon annanstans, i EU eller i den globala södern?

Sedan Donald Trump kom till makten i USA har Ukraina tvingats förlita sig mer på Europa. Europa är fortfarande Ukrainas enda trogna allierade i kampen mot angriparen. Europas militära potential är dock många gånger mindre än USA:s. Ukraina kan inte bara avfärda USA, eftersom landet är existentiellt beroende av amerikansk militärteknik och diplomati.

När det gäller Ukrainas relationer med det globala Syd tror jag att många misstag har begåtts. Ukraina inledde sitt motstånd i förhoppningen att de rikaste och mäktigaste länderna i världen stod på dess sida och att det därför kunde bortse från stöd från övriga länder. Detta var en illusion. Mycket hänger på länderna i det globala Syd, bland annat diplomatin, effektiviteten i sanktionerna mot Ryssland, vapenmarknaden, problemet med legosoldater i den ryska armén och dussintals andra viktiga frågor.

För ungefär ett år sedan insåg Ukrainas ledare att de behövde bygga diplomatiska förbindelser med det globala Syd: inleda en dialog med arabiska länder, besöka Sydafrika, skicka humanitärt bistånd till Palestina och så vidare. Men vi måste också förstå dessa länders begränsade möjligheter. Vad har det globala Syd gjort för att hjälpa Palestina mot Israel? Nästan ingenting. Varför skulle vi då hoppas att det på något sätt skulle hjälpa Ukraina?

Du är anhängare av Solidaritetskollektiv [Solidarity Collectives], en grupp ukrainska anarkister och anti-auktoritära som tagit till vapen för att möta Rysslands invasion. Trots att de försöker agera så oberoende av staten som möjligt har de inte lyckats bli ett alternativ till den reguljära ukrainska armén, utan har istället i stor utsträckning integrerats i den. Kan du förklara deras ståndpunkter, hur de har förändrats eller inte förändrats sedan invasionen, och deras roll idag?

Tyvärr är den ukrainska vänstern en liten kraft som har tvingats existera under extremt svåra omständigheter. Efter 2014 lämnade många aktivister, däribland jag själv, Ukraina på grund av problem med extremhögern. Många andra lever i intern exil i Ukraina. Men det finns också de som fortsätter sin offentliga verksamhet trots svårigheterna, främst anarkister, små socialistiska grupperingar och fackföreningar.

Aktivister från dessa rörelser utgjorde majoriteten av de vänsteraktivister som slöt upp kring Ukrainas försvar mot invasionen. Den ukrainska vänsterns ringa storlek innebar objektivt sett

att den inte kunde bli en självständig kraft i det väpnade motståndet. Men trots alla motsättningar är de vänsteraktivister som gick ut i kriget övertygade om att en rysk seger skulle vara den största orättvisan mot det ukrainska folket.

I den dogmatiska västerländska vänsterns ögon verkar det minst sagt motsägelsefullt att försvara ett land som domineras av reaktionära ideologier och har en extremt svag vänster. Men sådana åsikter är icke-materialistiska.

Som materialister måste vi förstå att reaktionära bakslag har varit ett historiskt mönster efter misslyckandena för den så kallade "reellt existerande socialismen". Om vi betraktar vilket land som helst i Östeuropa hittar vi inte något där socialistiska (för att inte tala om revolutionära) rörelser är starka och populära. I detta historiska nu vore det helt enkelt omöjligt. Det vore konstigt att förvänta sig att Ukraina skulle vara ett undantag.

Men ger det faktum att ett land befinner sig i ett reaktionärt skede någon rätt att ockupera det? Självklart inte. Reaktionen varar inte för evigt. Om Ukraina försvarar sin rätt att existera kommer det också att försvara sin potential att förändras till det bättre i framtiden – i riktning mot ett progressivt Ukraina.

Vad är din åsikt om dem inom den ukrainska vänstern som har en annan åsikt, nämligen revolutionär defaitism på båda sidor, såsom Ukrainas arbetarfront] [eng. Workers' Front of Ukraine?]

Som ukrainsk dissident fördömer jag inte dem som har andra åsikter, i synnerhet revolutionär defaitism. Jag förstår att det krävs ett visst mod för att inta en sådan position i Ukraina. Jag försöker undvika offentlig kritik, eftersom jag inte själv är i krig och inte har någon moralisk rätt att uppmana andra att göra motstånd. Jag förstår också att sådan kritik skulle kunna utsätta andra för förtryck (vilket är vanligt i alla länder som kämpar mot ett existentiellt hot).

Ändå ogillar jag verkligen när den ukrainska revolutionära defaitismens ståndpunkt hyllas av den västerländska eller ryska vänstern. Att motsätta sig angriparen och verka för dess nederlag är den enda korrekta ståndpunkten för den ryska vänstern. Som man brukar säga: "Om Ryssland slutar slåss betyder det slutet på kriget; om Ukraina slutar slåss betyder det slutet på Ukraina."

Det är synd att den chauvinism gentemot Ukraina som är inneboende i större delen av den ryska vänstern sedan Stalins tid inte tillåter dem att inta denna defaitistiska position, även om det finns glädjande undantag från denna regel.

Finns det något kvar av det gamla, numera förbjudna Ukrainas Kommunistiska Parti (UKP), som bildades efter Sovjetunionens upplösning, antingen på ukrainskt eller på ryskt territorium?

UKP:s historia verkar vara över, eftersom dess stöd för den ryska aggressionen innebär att det är osannolikt att det någonsin kommer att återfå sin position i Ukraina. Det kommer inte heller att existera i de ockuperade områdena, eftersom dess medlemmar ansluter sig till Kommunistpartiet i Ryska federationen.

Ryssland försöker utrota allt ukrainskt från de ockuperade områdena, vilket innebär att inte ens kommunistpartiet kan vara ukrainskt där. I slutändan kan det inte heller vara kommunistiskt, eftersom alla försök att protestera mot ockupationsmyndigheterna slutar med arresteringar. Sådana "kommunisters" funktion är begränsad till att legitimera invasionen och ockupationen.

Hur viktig är rollen för antikrigs-, antimilitaristiska och vänsteraktivister i Ryssland självt för att undergräva Rysslands krigsansträngningar och sätta stopp för Rysslands

annekteringsambitioner i Ukraina? Du har till exempel uttryckt ditt stöd för den fängslade ryske marxisten Boris Kagarlitskij,¹ trots att du tidigare varit oenig med hans analys.

Ryssland är en diktatur. Därför är det svårt att tala om någon antikrigsrörelse där. Det finns individer som är emot kriget. Men de har inte möjlighet att uttrycka sin opposition inom lagliga ramar. De har inget inflytande på Putins handlingar.

Några av dessa människor har offrat sin frihet för att kunna uttala sig mot kriget. Detta förtjänar djup respekt. Boris Kagarlitskij är en av dem. År 2014 intog han den vanhedrande positionen att stödja den ryska imperialismen. Men hans ståndpunkt 2022 har förändrats dramatiskt.

I allmänhet har två tendenser uppstått bland ryska vänsteranhängare som är emot kriget – patrioter och defaitister. Den patriotiska delen likställer parterna i konflikten och efterlyser fred genom ukrainska eftergifter. Defaitisterna insisterar på att angriparen är otvetydigt skyldig och kräver att ryska trupper dras tillbaka.

Hur ser den spanska vänstern på kriget i Ukraina? Finns det en skillnad mellan å ena sidan den mer ”landsomfattande” vänstern, såsom Spaniens socialistiska arbetarparti (PSOE), Spaniens kommunistiska parti (PCE) och *Podemos*, och å andra sidan vänster- och självständighetspartier såsom det katalanska partiet *Candidatura d'Unitat Popular* [Kandidatur för Folkets Enhet] (CUP) eller det baskiska partiet EH Bildu?

Tyvärr har vänstern i Sydeuropa historiskt sett dragits mot stalinism och antiamerikanism som huvudlinje i politiken. Av denna anledning uppfattas frågan om Rysslands invasion av vänstern – och särskilt av vänsterradikala – som extremt splittrande.

Det regerande PSOE har konsekvent förespråkat att Ukraina ska förses med vapen för att avvärja den ryska aggressionen och stöder Ukrainas territoriella integritet. Deras kolleger i Sumar-koalitionen [som sitter i regering tillsammans med PSOE] stöder också Ukraina, även om de kritiserar vapenleveranserna.

Podemos, å andra sidan, motsätter sig starkt militärt stöd till Ukraina. Detsamma gäller de vänsterradikala baskiska och katalanska separatisterna. De hoppas faktiskt på Ukrainas nederlag. Vid första anblicken borde de sympatisera med Ukrainas kamp mot assimilerande chauvinism. Men de utgår från den primitiva formeln att ”min fiendes fiende är min vän” och hoppas att Ukrainas nederlag ska öppna en möjlighet för dem att vinna självständighet.

Många ryssar i exil har deltagit i antikrigsdemonstrationer tillsammans med ukrainare. I vilken utsträckning har detta skett i Spanien?

Det finns stora ryska invandrargrupper i Barcelona, Madrid och Valencia, som gick i exil efter krigets början. De är dock inte särskilt politiskt aktiva. De flesta ryska aktivister, oppositionsjournalister och intellektuella sökte sig till Tyskland och de baltiska staterna. De mindre politiserade kom till Spanien och är mest upptagna med att bygga upp sina nya liv.

Tyvärr är relationerna mellan ukrainare och ryska krigsmotståndare extremt känsliga. Ukrainare undviker ofta kontakt med ryssar på grund av krigets trauman. De kräver att ryssarna ska vara mer aktiva i sitt stöd till Ukraina och anklagar dem ofta för kollektivt ansvar. Allt detta gynnar inte samarbete.

Vilka källor rekommenderar du för att bättre förstå dagens Ukraina ur ett socialistiskt perspektiv?

¹ Internationella uttalanden: [Frihet åt Boris Kagarlitskij! Frihet åt alla ryska politiska fångar!](#) (augusti 2023) och [Befria Boris Kagarlitskij och alla ryska politiska fångar!](#) (mars 2024)

Jag rekommenderar att man läser de engelska översättningarna av artiklar publicerade i den ukrainska tidskriften *Spilne (Commons)*. Utmärkta artiklar skrevs i början av kriget av dess författare och redaktörer, såsom Taras Bilous, en vänsterintellektuell som anslöt sig till det väpnade motståndet redan under de första dagarna.

Jag rekommenderar också att man läser ryska vänsterpolitiska forskare, såsom Ilja Matvejev² och Ilja Budrajtskis³, som ger en tydlig bild av Putins Ryssland.

Men ännu mer skulle jag råda utländska observatörer att försöka förstå Ukrainas historiska sammanhang och läsa böcker som *National Bolshevism: Stalinist mass culture and the formation of modern Russian national identity, 1931-1956* av David Brandenberger, *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923–1939* av Terry Martin och *”You, Stalin, are the traitor”. The End of Left-wing Solidarity. The Comintern and Communist Parties in the Second World War 1939-1941* av Bernhard Bayerlein.

Det största problemet jag har sett hos den västerländska vänstern är okunnighet om resten av världen, i kombination med en märklig övertygelse om att de vet allt bättre än alla andra. Jag vill verkligen övervinna detta.

Lästips

[Ukrainska anarkister mot imperialismen och för ömsesidig hjälp i krigstid](#) (april 2025)

[Upprop från ukrainska arbetare inför EU-valet](#) (maj 2024)

[Sotsialnyi Ruch \(ukrainska Sociala rörelsen\) om sig självt](#) (juni 2022)

[Mot den ryska imperialismen](#) (Uttalande av Ryska socialistiska rörelsen och ukrainska Sotsialnyi Ruch, april 2022)

---

² Se t ex [Putins krig mot Ukraina handlar inte om säkerhet utan imperialistiska intressen](#) (augusti 2022) och [Kriget i Ukraina och det ryska kapitalet: Från militärekonomisk till helt militär imperialism](#) (juni 2023)

³ Se t ex [Mot Putins krig i Ukraina](#) (maj 2022), och [Krig, fascistisering och motstånd: perspektiv på den ryska imperialismen](#) (februari 2024)